

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО

Кафедра суспільно-гуманітарних наук

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедрою

Доц. *Оксана Максимець* Оксана МАКСИМЕЦЬ

«___» _____ 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Політологія»

для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр»
зі спеціальності 281 «Публічне управління» за ОПП «Публічне управління»
(на основі повної загальної середньої освіти та ОКР «Молодший спеціаліст»)

факультет економіки та бізнесу

2020 – 2021 н.р.

Робоча програма навчальної дисципліни «Політологія» для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр» зі спеціальності 281 «Публічне управління» (на основі повної загальної середньої освіти та ОКР «Молодший спеціаліст»). Мелітополь, ТДАТУ, 2021. 12 с.

Розробник: д. пол. н., проф. Микола МОРАРЬ

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри суспільно-гуманітарних наук

Протокол № 5 від «25» січня 2021 року

Завідувач кафедри суспільно-гуманітарних наук

Доц. Олександр Оксана МАКСИМЕЦЬ

«25» січня 2021 року

Схвалено методичною комісією факультет економіки та бізнесу для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр» зі спеціальності 281 «Публічне управління» (на основі повної загальної середньої освіти та ОКР «Молодший спеціаліст»)

Протокол № 6 від «27» січня 2021 року

Голова, доц. Анна Анна КОСТЯКОВА

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 28 «Публічне управління»	за вибором студента	
Загальна кількість годин – 120 години	Спеціальність 281 «Публічне управління»	Курс	Семестр
Змістових модулів – 2		1с	2-й
Тижневе навантаження: аудиторних занять – 4 год. самостійна робота – 3 год.	Ступінь вищої освіти «Бакалавр»	Вид занять	Кількість годин
		Лекції	26 год.
		Практичні заняття	38 год.
		Семінарські заняття	-
		Самостійна робота	56 год.
		Форма контролю: диференційований залік	

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення курсу «Політологія» є формування у майбутніх спеціалістів сучасного уявлення про сутність влади, політичного життя, політичних процесів і відносин, про місце України у сучасному світі.

Завданням політології є формування понятійного апарату цієї дисципліни, розуміння політичних реалій минулого та сьогодення. Студенти повинні опанувати основи загальної теорії політики та окремі її різновиди

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна «Політологія» вивчається в курсі гуманітарної підготовки і займає центральне місце в системі суспільствознавчої підготовки спеціалістів. Він не тільки поглиблює і конкретизує загальні уявлення про суспільство, але дає більш загальні теоретико-методологічні суспільствознавчі знання з питань становлення політичної сфери суспільства.

У результаті вивчення курсу студент повинен

знати:

- об'єкт, предмет, методи політології;
- володіти її понятійно-категоріальним апаратом;
- мати уявлення про сутність влади, політичного життя, політичних процесів і відносин;
- знати суть і функції держави в політичній системі суспільства;
- володіти сучасною політичною культурою;
- мати уявлення про світовий політичний процес, сучасні глобальні проблеми, місце України у світовому співтоваристві.

вміти:

- орієнтуватися в політиці як соціальній реальності;
- аналізувати діяльність політичних суб'єктів у системі політико-владних відносин суспільства і держави;
- орієнтуватися в основних світових політичних доктринах, течіях;
- об'єктивно і критично оцінювати життєво-важливу політичну інформацію;
- готувати повідомлення на політичну тему, брати участь у політичних дискусіях, масових і групових політичних опитуваннях.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1. ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА: СТРУКТУРА, ЕЛЕМЕНТИ

Тема 1. Політологія як наукова теорія [1, 2, 4, 6, 7, 8, 12, 14, 21, 22, 24, 25, 26].

Об'єкт і предмет політології. Підходи до визначення предмету політології. Сутність, форми, особливості розвитку і функціонування політології і її місце в житті суспільства. Специфіка політології в системі гуманітарних наук: взаємозв'язок і взаємозалежність, основні напрямки дослідження політології, система категорій політології. Аналіз методологічної бази дослідження політичної сфери. Головні методи дослідження в політології: системний, історичний, біхевіористичний, порівняльний, кількісний методи. Функції політології: теоретико-пізнавальна, методологічна, аналітична, регулятивна, прогностична, світоглядна. Теорії трансформації режимів та переходу до демократії (Л. Даймонд, О'Доннел, С. Хантингтон та ін.)

Тема 2. Політична влада [1, 2, 4, 8, 9, 14, 21, 22, 24, 25, 26].

Влада як явище суспільного життя. Концептуальні підходи до проблеми політичної влади (О. Даль, Т. Парсонс, М. Вебер). Сутність політичної влади та її головні властивості: верховенство, суверенітет, авторитарність, відповідальність, примусовість. Функції влади. Співвідношення державної і політичної влади. Державна влада. Ознаки державної влади. Джерела політичної влади. Ресурси, межі і сила влади. Структура владних відносин і механізм здійснення політичної влади. Політичне планування і легітимність. Типи легітимного планування за М. Вебером. Джерела влади та її носії. Авторитет влади. Напрямки і способи функціонування влади: керівництво, управління, контроль, прийняття рішень. Методи здійснення влади: співробітництво і суперництво; заохочення і примус. Типи та види влади. Традиційні форми політичної влади: монархія, демократія, аристократія, технократія, бюрократія, плутократія, охлократія. Зміст концепції поділу влади. Система отримання і противаг. Законодавча, виконавча і судова влади. Централізація та децентралізація влади.

Тема 3. Політична система суспільства [1, 2, 4, 6, 7, 8, 12, 14, 21, 22, 24, 25, 26].

Поняття і модель політичної системи (Д. Істон). Інші інтерпретації політичної системи. (Г. Алмонд, С. Коулмен). Вузьке та широке розуміння політичної системи. Визначення політичної системи. Політична влада як основа політичної системи. Структура політичної системи: політична влада, політичні інститути, політичний процес, політичні відносини, політико-правові норми, політична культура та ідеологія, людина. Функції політичної системи: нормативно-регулятивна, репрезентативна, інтегруюча, організації та відтворення політичного життя, політичне інформування, комунікація та соціалізація. Розвиток політичних систем і їх взаємодія з іншими підсистемами суспільства. Політична система України на сучасному етапі.

Тема 4. Держава як інститут політичної системи [1, 2, 4, 6, 7, 8, 12, 14, 21, 22, 24, 25, 27, 30].

Поняття держави, її визначальні ознаки і типи. Різноманітність концептуальних підходів до визначення держави, взаємин з іншими суб'єктами політичної системи. Виникнення та еволюція держави. Концепція суспільного договору. Класова,

"органічна", психологічна та інші теорії держави. Різновиди і типи держав. Форми правління: монархії та республіки. Форми державного устрою: унітарні держави, федерації, конфедерації. Функції держави: зовнішні і внутрішні. Функція здійснення "загальних справ" і функція захисту існуючого режиму. Держава і право. Правова держава. Принципи правової держави. Апарат державного управління. Система центральних, регіональних і місцевих органів державного управління. Державна бюрократія. Основні напрямки демократизації організації і діяльності державного апарату. Конституція України та практичне втілення ідеї демократичної, соціально-правової держави.

МОДУЛЬ 2. ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС

Тема 5. Політична партія та партійні системи [1, 3, 6, 7, 8, 15, 17, 21, 22, 24, 25, 28].

Партія як політичний інститут. Виникнення та еволюція політичних партій. Класичні теорії політичних партій і партійних систем. С.Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, К. Маркс, Г. Моска, Р. Міхельс, М. Вебер, М. Дюверже та ін.) Поняття політичної партії. Основні ознаки партії: наявність організації, тяжіння до влади, ідеологічний характер. Відмінність політичних партій від груп інтересів, СУСПІЛЬНИХ ооганізацій. гоуп тиску та інших об'єднань. Типологія політичних партій. Багатоманітність підходів до класифікації політичних партій.: кадрові масові і строго централізовані (М. Дюверже); консервативні і революційні; легальні і нелегальні; правлячі та опозиційні; партії-лідери і партії-аутсайтери та ін. Політичний спектр: крайні ліві, ліві, ліво-центристи, праві, крайні праві. Внутрішні та зовнішні функції політичних партій в суспільстві. Виборчі системи. Мажоритарна та плюральна виборчі системи. Риси та різновиди пропорційних виборчих систем. Типологія партійних систем: однопартійні, двопартійні, багатопартійні.

Тема 6. Політичні режими [1, 5, 6, 7, 8, 12, 9 21, 22, 27, 29].

Політичний режим як сукупність методів і форм політичного панування та його взаємовідносини з громадянським суспільством. Головні параметри політичних режимів. Рівень централізації влади, співвідношення держави та громадського суспільства, правовий статус особи, наявність чи відсутність політичного та ідеологічного плюралізму, легальної опозиції. Типологія і динаміка політичних режимів: тоталітарний, жорстко авторитарний, ліберальний, демократичний, демократично-авторитарний, апаратно-демократичний . Основні риси політичного режиму в Україні на сучасному етапі.

Тема 7. Вибори та виборчий процес [1, 3, 6, 7, 8, 15, 17, 21, 22, 24, 25, 28].

Поняття виборів, їх види. Вибори як демократичний спосіб формування та позачергової зміни персонального складу органів державної влади. Вибори президентські, парламентські, і муніципальні. Вибори чергові та позачергові. Абсентеїзм та його причини. Абсентеїзм як тип політичної поведінки особи. Виборча система: поняття, основні типи. Мажоритарна виборча система. Пропорційна виборча

система. Змішана виборча система. Виборча система України. Виборче законодавство України.

Тема 8. Політичні еліти та лідерства [1, 3, 6, 7, 8, 15,17, 21, 22, 24, 25, 28].

Поняття політичної еліти. Класичні теорії еліт (В. Парето, Г. Моска, Р. Міхельє). Концепція "національної демократії" В. Липинського. Сучасні теорії демократичного елітизму, ліволіберальні концепції. Структура політичної еліти. Дихотомії еліта-опозиція та еліта-контреліта. Правляча еліта і еліта влади. Системи рекрутування еліт. Типологія еліт. Політична еліта і демократія. Проблеми формування нової політичної еліти в Україні. Природа і соціальна сутність політичного лідерства. Генеза класичних поглядів на політичне лідерство (Н. Макіавеллі, Т. Карлейль, ф. Ніцше, Г.Тард та ін.) Типологія політичного лідерства. Класифікація М. Вебера: традиційний, харизматичний і раціонально-легальний типи лідерства. Сутність вождізму в політиці. Культ особи. Соціальна роль та функції політичного лідера. Політичний імідж. Проблеми формування політичних лідерів у сучасній Україні.

Тема 9. Демократія як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя [1, 3, 6, 7, 8, 15,17, 21, 22, 24, 25, 28].

Поняття демократії та її сучасні концепції. Критерії та принципи демократичної організації суспільства. Проблеми становлення та розвитку демократії в Україні.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Номер тижня	Вид занять	Тема заняття або завдання на самостійну роботу	Кількість				
			годин				балів
			лек	лаб	сем. (пр.)	СР	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА: СТРУКТУРА, ЕЛЕМЕНТИ							
1	Лекція 1	Політологія як наукова теорія	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 1	Політологія як наукова теорія	-	-	2	-	3
	Практичне заняття 2	Політологія як предмет дослідження політології	-	-	2	-	2
	Самостійна робота 1	Політологія як наукова теорія	-	-	-	4	1
2	Лекція 2	Політологія як наукова теорія	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 3	Політологія як предмет дослідження політології	-	-	2	-	3
	Самостійна робота 2	Політологія як наукова теорія	-	-	-	4	2
3	Лекція 3	Політична влада	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 4	Поняття «влада» і політична влада	-	-	2	-	3
	Практичне заняття 5	Політична влада	-	-	2	-	2
	Самостійна робота 3	Політична влада	-	-	-	4	1
4	Лекція 4	Політичний режим	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 6	Політичний режим	-	-	2	-	3
	Самостійна робота 4	Політичний режим	-	-	-	4	2
5	Лекція 5	Політична система суспільства	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 7	Суспільство як система	-	-	2	-	3
	Практичне заняття 8	Політична система суспільства	-	-	2	-	2
	Самостійна робота 5	Політична система суспільства	-	-	-	4	1
6	Лекція 6	Політична система суспільства	-	-	-	-	-

	Практичне заняття 9	Системний підхід до осмислення суспільства	2	-	2	-	3
	Самостійна робота 6	Системний підхід до осмислення суспільства	-	-	-	4	2
7	Лекція 7	Держава як інститут політичної системи	-	-	-	-	-
	Практичне заняття 10	Держава як інститут політичної системи	2	-	2	-	3
	Практичне заняття 11	Місце держави в політичній системі	-	-	2	-	3
	Самостійна робота 7	Держава як інститут політичної системи	-	-	-	4	1
8-9	Самостійна робота	Підготовка до ПМК 1	-	-	-	4	-
	ПМК 1	Підсумковий контроль за змістовий модуль 1	-	-	-	-	10
<i>Всього за змістовий модуль 1 – 60 год.</i>			<i>14</i>	<i>-</i>	<i>22</i>	<i>32</i>	<i>50</i>
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС							
10	Лекція 8	Політична партія та партійні системи	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 12	Політична партія та партійні системи	-	-	2	-	4
	Самостійна робота 8	Політична партія та партійні системи	-	-	-	5	2
11	Лекція 9	Політична партія та партійні системи	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 13	Політичні партії	-	-	2	-	4
	Практичне заняття 14	Партійні системи	-	-	2	-	3
	Самостійна робота 9	Політична партія та партійні системи	-	-	-	5	1
12	Лекція 10	Політичні режими	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 15	Політичні режими	-	-	2	-	4
	Самостійна робота 10	Політичні режими	-	-	-	5	2
13	Лекція 11	Вибори та виборчий процес	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 16	Поняття виборів	-	-	2	-	4
	Практичне заняття 17	Виборчий процес	-	-	2	-	3
	Самостійна робота 11	Вибори та виборчий процес	-	-	-	5	1

14	Лекція 12	Політичні еліти та лідерства	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 18	Політичні еліти та лідерства	-	-	2	-	4
	Самостійна робота 12	Політичні еліти та лідерства	-	-	-	5	2
15	Лекція 13	Демократія як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 19	Демократія як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя	-	-	2	-	4
	Самостійна робота 13	Демократія як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя	-	-	-	5	2
16-17	Самостійна робота	Підготовка до ПМК 2	-	-	-	2	-
	ПМК 2	Підсумковий контроль за змістовий модуль 2	-	-	-	-	10
Всього за змістовий модуль 2 – 60 год.			12	-	16	32	50
Екзамен							0
Всього з навчальної дисципліни – 120 год.							100

5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ №1

1. Політологія як наука і навчальна дисципліна. Об'єкт і предмет політології.
2. Методи політичних досліджень. Функції політології та її зв'язок з іншими науками.
3. Поняття «політика». Основні концепції політики. Структура, види і функції політики.
4. Політична думка Стародавнього Світу.
5. Політична думка Середньовіччя.
6. Політична думка Нового часу.
7. Політична думка ХХ ст.
8. Політична думка України.
9. Політика як соціальне явище. Сутність, структура та функції політики.
10. Поняття влада, її основи, види, засоби і форми реалізації, ресурси.
11. Ознаки, джерела і функції політичної влади.
12. Сутність і зміст влади. Види влади і проблеми її легітимності.
13. Поняття і структура політичної системи. Типологія політичних систем. Політична система України.
14. Структура та механізми функціонування політичної системи.
15. Держава в політичній системі суспільства. Основні ознаки та функції держави.

16. Форми державного правління і державного устрою.
17. Демократична, правова і соціальна держава.
18. Громадянське суспільство та проблема суспільного життя.
19. Політичні режими: сутність, різновиди.
20. Походження і сутність політичних партій. Функції політичних партій.
21. Типи політичних партій. Місце і роль політичних партій у суспільстві.
22. Партійні системи. Типи і зміст партійних систем.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ №2

1. Соціально-політичні рухи і організації як суб'єкти політичного життя.
2. Політичні еліти. Концепції Г.Моски, В.Паретто, Р.Міхельса.
3. Типологія політичних еліт.
4. Політичне лідерство. Теорії політичного лідерства.
5. Класифікація політичного лідерства. Функції політичних лідерів.
6. Політична культура, її структура. Елементи політичної культури.
7. Сутність політичної культури.
8. Типи і функції політичної культури.
9. Політична свідомість: сутність, зміст, специфіка.
10. Політична соціалізація особи.
11. Політичні ідеології: консерватизм і лібералізм.
12. Політичні ідеології: соціалізм, фашизм, анархізм.
13. Політика і етнонаціональні відносини. Національна політика в Україні.
14. Національні процеси в сучасному світі.
15. Вибори і виборчі системи України.
16. Особа і політика. Політична діяльність і політична соціалізація.
17. Політичні конфлікти. Типологія і форми розвитку політичних конфліктів.
18. Міжнародні відносини і світовий політичний процес. Україна на міжнародній арені.
19. Міжнародна політика: суть, цілі, функції.
20. Основні тенденції сучасної світової політики.
21. Політична модернізація. Модернізаційний процес в Україні.
22. Політичні аспекти глобалізації.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Бодуен Ж. Вступ до політології. – К., 2002.
2. Гелей С.Д., Рутат С.М. Політологія: Навч. Посіб. – 7-ме вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 415 с.
3. Лазоренко О.В., Лазоренко О.О. Теорія політології. – К., 1996.
4. Морарь М.В. Політологія: навчальний посібник. Мелітополь: ФО-П Однорог Т.В., 2019. – 176с.

5. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. – Львів, 2001.
6. Политология: Учеб. пособие для вузов / сост. и ред. Н. Сазонова. – Харьков: Фолио, 2001. – 831 с.
7. Политология: Учебное пособие. Издание пятое с изменениями и дополнениями / Под ред. С.А. Матвеева. – Х.: «Одиссей», 2006. – 320.
8. Політологія / За заг. ред. І. С. Дзюбка, К. М. Лемківського. – К., 2001.
9. Політологія. Підручник для студентів університетів (Авт.кол.: О.Семків та ін.). -Львів: Світ, 1994.
10. Політологія: Історія та методологія. За ред. Ф.Кириленко. – К: 2000.
11. Політологія: Навч. посібник / За ред. проф. А.М. Чернія. – К.: Міленіум, 2007. – 366 с.
12. Політологія: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. зал. / М.І. Панов (керівн. авт. кол.), Л.М. Герассіна, В.С. Журавський та ін.. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Концерн „Видавничий Дім „Ін Юре”, 2005. – 520 с.
13. Політологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред.. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенко. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2002. – 528 с. (Альма-матер).
14. Пугачев В. П., Соловьев А. М. Введение в политологию. – М., 2002.
15. Юрій М.Ф. Основи політології. – К., 2003.
16. Соловьев А.И. Политология: Политическая теория, политические технологии: учебник для студентов вузов / А.И. Соловьев. – М.: Аспект Пресс, 2003.

Допоміжна

17. Адресюк Б. На шляху до громадянського суспільства: Європейський контекст суспільнополітичного розвитку України. – К., 2000.
18. Алмонд Г., Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии // Политические исследования. – 1992. – № 4.
19. Аристотель. Политика. Афинская полития. – Т. 4. – М., 1997.
20. Білоус А. Політичні партії України -К., 2000.
21. Вишняк О.І . Електоральна соціологія: історія, теорії, методи. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2000. – 310 с.
22. Карасевич А. Київська Русь: історія політичної думки та її джерела. – К., 2002.
23. Колодій А. Нація як суб'єкт політики. – Львів. 1996.
24. Костенко Н. Мас-медіа у виборах: Ціннісні орієнтації політичної сфери // Політична думка. – 1999. – № 17.
25. Кошелюк М.Е. Технологии политических выборов. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Питер, 2004. – 239 с.
26. Макиавелли Н. Государь. Антология мировой политической мысли: В 5 т. / Отв. ред. Т. А. Алексеева. – М., 1997. Т. 1., С. 252–265.
27. Основи демократії: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / Авт. колектив: М. Бессонова, О. Бірюков, С. Бондарук та ін.; За заг. ред.. А. Колодій; М-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти АПН України, К.: вид-во „Ай Бі”, 2002. – 684 с.

28. Петрикова Є. Деякі аспекти формування іміджу політичного лідера // Політичний менеджмент. – 2004. – №2.

29. Платон. Государство. Антология мировой политической мысли: В 5 т. / Отв. ред. Т. А. Алексеева. М., 1997. Т. 1. С. 85–105.

30. Політологічний словник. – Харків. 1998.

31. Полторац В.А. Политический маркетинг: Учеб. пос. – Днепропетровск: Издательство ДАУБП. 2001. – 96 с.

32. Рябов С. Політологія: Словник термінів і понять. – К., 1996.

33. Сурмин Ю.П., Туленков Н.В. Теория социальных технологий: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2004. – 608 с.: ил. – Библиогр. в конце части.

34. Чиркин В.Е. Государственное управление. – М.: Юристъ. 2002.

7. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Бібліотека ТДАТУ, м. Мелітополь, пр. Б. Хмельницького, 18.

2. Бібліотека М. Лермонтова, пл. Перемоги, 1.

3. Освітній портал портал ТДАТУ: офіційний сайт: [Електронний ресурс]. Точка доступу: <http://op.tsatu.edu.ua/my/>

4. Науково-технічна бібліотека ТДАТУ: офіційний сайт: [Електронний ресурс]. Точка доступу: <http://www.tsatu.edu.ua/biblioteka/>

5. Сайт кафедри суспільно-гуманітарних наук ТДАТУ: офіційний сайт: [Електронний ресурс]. Точка доступу: <http://www.tsatu.edu.ua/shn/>